

Makale Geliş | Received: 07.07.2020.
Makale Kabul | Accepted: 21.09.2020.
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.766003

Musa TILFARLIOĞLU

Dr. Öğretim Üyesi./Assist. Prof. Dr.

Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gümüşhane-TÜRKİYE
Gumushane University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Gumushane-TURKEY

ORCID: 0000-0002-8916-6669

musa_edebyat@hotmail.com

Leylâ Hanım'ın Gözünden Şiir ve Şair

Öz

Poetika, edebî anlamda şairlerin eserlerini kaleme alırken değer verdikleri görüş veya bağlı oldukları kuralların geneline verilen addır. Bu nedenle şairlerin ve bağlı oldukları geleneklerin yazılmış veya yazılmamış bir poetikası olmalıdır. Bir şiir geleneği içerisinde yer alan şairlerin bireysel poetikaları olmaz. Bir geleneğe ait şiir tarzının en güzel örneklerini dile getirmek için uğraşan divan şairlerinin şiirlerinde mizaç, yetenek ve eğitimin farklılıklarının etkileri görülebilir. Fakat bu farklılıkların dâhil oldukları geleneğinin poetikasını değiştirecek düzeyde olmadığı görülmektedir. Şairlerin poetikaları, dâhil oldukları şiir geleneği tarafından önceden belirlenmiştir. Geleneğin kendilerine sunduğu imkânların dışına çıkmayan divan şairleri modern anlamda bir poetika yazma gereksinimi duymamışlardır. Konusu şiir olan beyitler ve gazeller yazan divan şairleri, divan edebiyatının geleneksel benzetme öğelerini şiir ve şair için yaptıkları tasvirlerde kullanmışlardır. Divan şairi, nükteli ve etkileyici şiirler yazarak şairlik yeteneğini, şiirlerinin güzelliğini göstererek, edebî ve sosyal çevrenin takdirini kazanmak istediğini ortaya koymak istemiştir.

Klâsik Türk şiirinde şairlerin poetikalarının tespitine yönelik çalışmalara malzeme ve de katkı sağlamak amacıyla yaptığımız bu çalışmada, Leylâ Hanım'ın manzumelerinde dile getirmiş olduğu şiir ve şair hakkındaki görüşleri, bu iki kavrama yüklediği anlamlar, şiir ve şair için kullandığı kelimeler, yaptığı benzetmeler, onlara yüklediği vasıflar ve bu kavramların özellikleri araştırılmıştır. Kısaca şairin, şiir ve şair hakkındaki düşünceleri, şiir ve şairde olması gereken özellikler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Leylâ Hanım'ı dönemin erkek şairlerinden ayıran farklı bir söyleminin olup olmadığı şiirlerinden ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Şiir geleneğimizdeki kadın şairlerin azlığı Leylâ Hanım'ın şiir ve şair hakkındaki görüşlerinin önemini arttırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Poetika, Divan Şiiri, Leylâ Hanım, Şiir, Şair.

Poetry and Poet from the Eyes of Leylâ Hanım

Abstract

Poetics is the name given to the whole of the views and rules that poets literally adhere to or value while writing poetry. Therefore, poets and their traditions must have a written or unwritten poetics. Poets in a poetry tradition do not have individual poetics. The effects of temperament, talent and education differences can be seen in the poems of divan poets who try to sing the most beautiful poems of the same poetry style. But these differences are not in a dimension to change the poetics of the poetry tradition in which they are included. Their poetics are predetermined by the poetry tradition they belong to. For this reason, divan poets did not need to write a poetics in a modern sense. Divan poets, whose subjects are poetry and poetry, used the traditional material of divan poetry in their depictions for poetry and poetry. Divan poet wanted to reveal that he wanted to gain the appreciation of the literary and social environment by showing his poetic talent and the beauty of his poems by writing humorous and impressive poems.

In this study, which we conducted in order to provide material and contribution to the studies of the poetics of poets in Classical Turkish poetry, the opinions about the poetry and poet that Leylâ Hanım expressed in her poetry, the meanings she placed on these two concepts, the words she used for poetry and the poet, the simulations she made, characteristics and properties of these concepts have been investigated. Briefly, the poet's thoughts about poetry and poet, the poetry and poetry must have been tried to be revealed. It was attempted to find out whether there was a different opinion in Leylâ Hanım Divan that distinguished her from the male poets of the period. The scarcity of female poets in our poetry tradition increases the importance of Leylâ Hanım's views on poetry and poet.

Keywords: Poetics, Divan Poetry, Leylâ Hanım, Poem, Poet.

Giriş

18-19. yüzyıllar Osmanlı Devleti’nde modernleşme hareketlerinin ortaya çıktığı ve uygulandığı yüzyıllar olması bakımından, siyasi ve kültürel tarih çalışmaları için oldukça değerli bir yere sahiptir. Sosyal/kültürel hayatın buna bağlı olarak sanat ve edebiyatın, tarihten ayrı değerlendirilemeyeceği göz önünde bulundurulursa, 19. yüzyıl tarihine genel hatlarıyla hâkim olmak Leylâ Hanım’ın divanını, divanda dile getirdiği şiir ve şair hakkındaki görüşlerini doğru yorumlayabilmek için oldukça önemli olacaktır. (Çulhaoğlu, 2009: 22)

18. yüzyıl sonunda Osmanlı Devleti’nde ortaya çıkan yenilenme atılımlarının nedeni, Avrupa devletlerine özellikle de Rus devletine karşı ayakta kalabilmektir. Bunun yolunun ise, orduyu geliştirmek olduğu için askerî modernleşme, Osmanlı Devleti’nde yenilik hareketlerinin temelini oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti’nde, ordu, idare ve maliye alanında yaşanan bu modernleşmenin edebiyata, sanata, mimariye ve günlük hayata yansımaması imkânsızdır. (Ortaylı, 1987: 36). Ancak, Osmanlı İmparatorluğunun, reform hareketlerine teorik olarak hazırlanmaması edebiyat, tarih ve felsefe alanındaki değişmelerin, diğer alanlara kıyasla yavaş gerçekleşmesine neden olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu’nun içerisinde bulunduğu durum nedeniyle Avrupa dünyasına, düşünce ve edebiyattan daha önce askeri gereksinimlerini karşılamak için yaklaşmak zorunda kaldığı açıktır. Ancak; siyasi ve askerî alanlarda meydana gelen modernleşmenin, aynı zamanda toplumdaki kurumları ve bireyleri bu duruma dâhil etmemesi mümkün değildir. Bu nedenle, Osmanlıda yaşanan modernleşme, sosyal hayata da yansımıştır. 18. yüzyıldan sonra içinde yaşadığı zamanı ve mekânı farklı bir bilinçle görmeye başlayan Osmanlı insanı; yaşamış olduğu kültür ve coğrafyanın dışında dünya tarihini ve coğrafyasını öğrenmek için çaba harcamaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak Osmanlı aydınları içerisinde Latince öğrenen bir grup oluşmuş; bu durum Batı’nın dil ve edebiyatına bir yönelim olarak kendini göstermiştir. 19. yüzyılda, öğrendiği dillerle dünyadaki değişimleri takip etmeye başlayan Osmanlı aydını, içinde bulunduğu dünyaya yönelik kayıplarını fark etmiş ve Avrupa ile bağlantı kurmaya çalışan, modernleşmek için gayret eden bir karakter olmaya çabalamıştır. Tanzimat döneminde ortaya çıkan eski ve yeni arasındaki çatışma dönemin aydın tipinin ortaya çıkmasını sağlamış, yeniyi öğrenmeye meraklı, bir o kadar da eski kültüre hâkim bir aydın tipi ortaya çıkmasını sağlamıştır (Ortaylı, 1983: 13-14) .

Klasik Türk edebiyatı veya divan edebiyatı olarak isimlendirdiğimiz edebiyata ait şiir, şair ve sanatla ilgili görüşlerin yer aldığı müstakil bir eser bulunmamaktadır. Bu konu hakkında herhangi bir teşebbüste de bulunmayan divan şairleri, kendi sanat görüşleri üzerinde bir teorisyen veya araştırmacı gibi çalışmamışlar ve günümüzdeki manada bir poetika ortaya koymamışlardır (Coşkun, 2011: 57-80). Çünkü divan şairleri kuralları önceden belirlenmiş bir gelenek içerisinde eser vermişlerdir. Klasik edebiyat sanatçılarının; şiir, şair ve edebiyat hakkındaki görüşlerini tespit edebilmek için önce kendi eserlerine bakmak gerekmektedir. Klâsik edebiyat mensubu şairlerin neredeyse tamamı şiir ve şair hakkındaki görüşlerine büyük oranda divanlarının genelinde, şiirlerinin arasına serpiştirilmiş bir hâlde; bazen doğrudan veya dolaylı, bazen de ayrıntılı ya da yüzeysel bir şekilde yer vermektedirler. Daha yakın planda baktığımızda ise şairlerin poetik unsur ve değerlendirmelere daha çok kasidelerin fahriye bölümleri ile gazellerin mahlas beyitlerinde veya kıt’alarda yer verdiğini görmekteyiz (Kaya, 2012: 148). Fakat bu açıklamalar, şiirin nesirden daha çok itibar gördüğü Divan edebiyatında şiir ve nesir konularına hiç yer verilmediği anlamına gelmez. Çağatay sahası şairlerinden olan Ali Şir Nevâî’den itibaren kimi şairlerin, divanlarına dibace yazdıkları bilinmektedir (Uzgör, 1990: 261). Manzum-mensur karışık şekilde kaleme alınan, divanların başına yerleştirilen dibacelerde şairler, kendi şairlikleri ve şiir anlayışlarıyla ilgili kimi bilgilere yer vermektedirler. Genellikle de şiir yazmanın dine uygun olduğuna dair ayet ve hadislerle dayalı açıklamalarda bulunmaktadırlar. Dibacelerde iyi ve kötü şiirin/şairin niteliklerinin neler olduğuna ilişkin bazı ipuçları da bulunabilmektedir.

Tanzimat’ın ilanıyla yeni bir boyuta ulaşan batılılaşma hareketi, yönetimde yeni düzenlemelerin meydana gelmesine, vatandaşlar arasında eşit haklar ve görevlerin tanınmasına imkân tanımıştır. İlk kez Tanzimat döneminde kadınlara geçmiş zamanlara oranla önemli sayılabilecek yeni haklar verilmiş ve kadının sosyal hayattaki konumu tartışmaya açılmıştır. Bu dönemde sınırlı da olsa kadınlara eğitimden yararlanma imkânı sağlanmıştır. 18. yüzyılda giyeceği kıyafetler padişahın emriyle düzenlenmiş, haftanın belli günlerinde sokağa çıkmalarına izin verilen kentli kadınlar için bu durum oldukça önemli bir gelişmedir (Güzel, 1996: 19-20). Özellikle eğitim alanında tanınan haklar kadınların sosyal hayat ortamında daha aktif olmalarına olanak sağlamıştır.

19. yüzyılın ortalarına kadar etkisini sürdüren divan edebiyatı erkek egemen bir edebiyat olmuş, bu gelenek içerisinde yetişen kadın şair sayısı iki elin parmak sayısını geçmemiştir. Bu durumun sebebi Osmanlı toplumunun geri kalmış zihniyeti ve toplumun kadınların eğitim görmesini önemsenmeyişile açıklanabilir (Uraz, 1940: 3-4). Sosyal hayatın önemli bir parçası olarak gelişen divan şiiri geleneği, erkek egemen bir edebiyat olduğu için erkek şairlere cömert bir şekilde sunduğu seslerini duyurma imkânını kadın şairlere bu şekilde sunmamıştır. Divan şiirinin kendi geleneği çerçevesinde oluşturmuş olduğu kalıplar kadın şairlerin erkek şairlerden farklı bir dil kullanmalarına izin vermeyen bir yapıya sahiptir (Çulhaoğlu, 2009: 14-15). Bu kalıplar, şairler için hem yapısal hem de düşünsel öğeler için sınırlar ortaya koymaktadır. Gelenek içerisindeki bu kalıplar şairlere cinsiyet ayrımı olmaksızın içinde buldukları geleneğe ve onun kurallarına bağlı olmayı zorunlu kılmaktadır.

Böyle bir gelenek içerisinde yetişip eser veren Leylâ Hanım’ın hayatı hakkında kısa bir bilgi vermemiz konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmayan Leylâ Hanım’ın, İstanbul’da doğduğu bilinmektedir. Fatin tezkiresinde babasının Sudûrdan Moralizâde Hâmid Efendi olduğu yazmaktadır. Babasını çok sevdiğini onun ilim ve irfanına değer verdiğini gördüğümüz Leylâ Hanım, onun vefatı üzerine “murabba” nazım şekliyle 9 bentlik mersiye kaleme almıştır. Annesi, Keçecizâde İzzet Molla’nın ablası olan Hadîce Hanım’dır. Atâullâh Mehmed Efendi ve Nurullâh Mehmed Efendi adında iki kardeşi vardır. Ancak Leylâ Hanım’ın kaleme aldığı bir terkib-i bendden anlaşıldığına göre genç yaşta ölen Hâlid Efendi adında bir kardeşi daha vardır.

Leylâ Hanım ilk eğitimini aile çevresinden almıştır. Anne ve babası tarafından aydın, okuyan, yazan, edebiyatla içli dışlı bir aile ortamında yetiştiği şiirlerinden anlaşılmaktadır. Dayısı Keçecizâde İzzet Molla’dan edebiyat eğitimi aldığı ve onun öğrencisi olduğu bilinmektedir. Leylâ Hanım her zaman üstadı olarak andığı bu ilk hocasına olan minnet borcunu unutamamış, ona saygı göstermekte kusur etmemiştir. Şartlar elverdiği ölçüde kendi için lazım ve önemli bilgileri edinmiş, özel hocalardan ders almış, ilim ve edebiyat sohbetlerinde de bulunmuştur (Arslan, 2003: 25-26).

Şiirlerine bakıldığında onun saray çevresiyle iyi ilişkiler içinde olduğu görülmektedir. Aristokrat bir aileden gelmesi bu duruma etken olmuştur. Babasının ölümüyle hayatının son zamanlarına doğru geçim sıkıntısı çekmiş, yaşadığı sıkıntılar nedeniyle genç yaşta ihtiyar bir görünüm almıştır. II. Mahmut’a bir kaside yazarak durumunu anlatmış ve ondan yardım dilemiştir. Yine Esmâ Sultan’a da durumunu anlatıp yardım istediği şiirler vardır. Saray tarafından 1840’ta 150 kuruş maaş bağlanan Leylâ Hanım daha sonra kaleme aldığı manzumelerinde saraya gördüğü yardım için teşekkür eder.

Aileden gelen bir tesirle Leylâ Hanım “Mevlevîliği” benimsemiştir. Onun şiirlerinde Mevlevilik çevresinde teşekkül eden kültüre ait unsurlarında yer aldığı görülür. Leylâ Hanım şiirlerinde yalnız Mevlânâ’ya yazdığı övgülerle kalmamış, bir Mevlevî şeyhi olan Şeyh Gâlib’ten etkilendiğini açıkça dile getirmiştir (Ünver, 2003: 141). Gelenekten kopmadan yetişen Leylâ Hanım şiir vadisi içerisinde kendisine yer edinmek istemiştir.

Bu gelenek içerisinde yetişen Leylâ Hanım’ın ve diğer kadın şairlerin, geleneğin dışında kendilerine özgü bir kadın dili yaratma ve ortaya koyma isteklerinden söz etmek zordur. Bu

anlamda, Leylâ Hanım Divanı’nda geleneğin vermiş olduğu sınırların dışında farklı bir söylem aramak çok doğru olmayacaktır. Şairin şiir ve şair hakkındaki görüşlerini ortaya koymaya çalışırken dikkat edilecek husus; şairin, gerek gönderme yoluyla gerekse nazire yazmak kaydıyla ismini andığı erkek şairlerin şiir ve şair hakkındaki söylemlerinden farklı bir görüşünün olup olmadığının saptanması olacaktır.

Şairlerin önceki şiirden daha güzelini yazma ve birbirleriyle boy ölçüşme isteğinden dolayı Divan şiiri geleneği bir mücadele meydanına dönüşmektedir. Bu mücadelede, tüm şairler diğer şairlerle ortak kullandığı çağrışım evrenini ve düşünce haznesini kullanmasına rağmen, şiirine kendine has bir takım farklılıklar katmaya çalışır. Leylâ Hanım da her şair gibi kendisinin diğer şairlerden ayırt edilmesini sağlayacak bir “bıkr-i mazmun” bulma çabası içindedir (Çulhaoğlu, 2009: 15-19). Üsluba ve yüzyıllara göre farklılıklar gösterse de şairlere geleneğin sunduğu bir mazmunlar sistemi vardır. Her şair bu mazmunları ne derece özgün kullanabilirse kendine özgü bir üslup meydana getirir. Leylâ Hanım’ın da kendine özgü bir üslup yaratma gayreti içerisinde olduğu şiirlerinde görülmektedir.

Leylâ Hanım’ın şiir ve şair hakkındaki görüşlerini dile getirdiği beyitler tespit edilirken Mehmet Arslan’ın hazırlamış olduğu Leylâ Hanım Divanı’ndan faydalanılmıştır.

Leylâ Hanım’ın Şiir Hakkındaki Görüşleri:

Leylâ Hanım, şiirlerinden bahsederken seçtiği bazı kelimeleri kullanmaktadır. Bu kelimeler içerisinde; “şi’r, eş’ar, söz, gazel, nazm, tab” yer almaktadır. Şair bu kelimeleri genellikle terim anlamında kullanmaktadır. Şairin iyi bir eğitim gördüğü ve bu eğitimi sayesinde Arapça, Farsça şiirler yazdığı divanında görülmektedir. Şair köken olarak Arapça kelâm, Farsça sühan ve Türkçe söz kelimelerini şiir anlamında kullanmaktadır.

Leylâ Hanım, kendi şiirlerini anlatırken en çok şi’r kelimesini tercih etmiştir. Arapça bir isim olan şiir; edebî değeri olan vezinli ve kafiyeli söz olarak tanımlanmaktadır. Şi’r kelimesini Leylâ Hanım’da bu anlamda kullanmaktadır. “Eğer lütfunla mutsuz gönlüme güç gelirse, şiir ilminden anlayanlar güzel ve sağlam şiirlerimi kıskanırlar.”

Lîk lütfunla tüvân gelse dil-i nâ-şâda
Reşk ider şi’r-i metûnime ricâl-i fusahâ (K-1, B-9)

Leylâ Hanım, sevgilinin güzelliğini anlattığı bir gazelde “O, Cem mertebesinde bulunan (sevgilinin) övgüsünün isteğiyle bir gazel meydana getirdim ki ölü gönüllere can verdi” diyerek şiirlerinin hayat kaynağı olduğunu söylemektedir.

Şevk-i medhiyle o Cem-câh-ı felek- mertebenin
Bir gazel tarh ideyim ki vire dil-mürdeye cân (K-5, B-17)

Yine şair, sevgiliyi anlattığı bir beyitte, “Yüzünün ışığını görünce umudumun goncası açıldı, şiirlerim bu dertli cana neşe bağışladı” diyerek şiirlerinin neşe kaynağı olduğundan bahsetmektedir.

Görüp nûr-ı cemâlin gonca-i ümmîdim açıldı
Safâ bahş itdi eş’arım yine bu cân-ı nâlâna (K-4, B-19)

Şöyle merdâne hüner-perdâz olurdu ki sözüm
Fıtnat’ın âsârını eylerdi bî-nâm u nişân (K-3, B-14)

Şiirlerim şöyle yiğitçe marifet gösteren olurdu ki Fıtnat’ın şiirlerini şöhretsiz bırakırdı.

Şiirle İlgili Teşbihler

Âb, âb-ı hayat:

Klâsik Türk şiirinde büyük oranda âb şeklinde görülen suyun daha ziyâde âb-ı hayât, âb-ı zülâl vb. tamlamalarla kullanıldığı görülmektedir. Su, hayati öneminden olsa gerek, şairlerimiz tarafından bilhassa şiirlerinin değerlerini belirtmekte önemli bir teşbih ögesi olarak kullanılmaktadır. Su; latif, şeffaf, saf, akıcı, tatlı, kokusuz oluşu vb. vasıfları ile şairler tarafından şiirlerinin özelliği olarak gösterilmiştir. Bir diğer ifadeyle, nasıl ki böylesi özelliklere sahip olan güzel bir su, insan hayatı için vazgeçilmez ise, benzer özelliklere sahip güzel bir şiir de şairlerce, insanın ruh ve gönül dünyası, edebi ve estetik ihtiyaçları için o denli vazgeçilmez kabul edilmiştir (Öztoprak, 2005: 103). Leylâ Hanım, şiiriyle ilgili bu kavramı çok kullanmadığı görülmektedir. Sevgiliyi anlatan şu beytinde “O padişahın (sevgilinin) özelliklerinin goncasını anarken, su gibi bir gazel kalbe huzur bağışladı, yazdığı gazelin insanların ruh ve gönül dünyasına huzur bağışlayacağını dile getirmektedir.

Yâd iderken gonca-i evsafını ol hüsrevin
Bir gazel kalbe safâ bahş eyledi mânend-i âb (K-2, B12)

Dür/Güher:

Divan edebiyatında şairler şiirlerinin güzelliğini ve değerini anlatırken genellikle inci, la’l, mücevher gibi kıymetli taşları kullanmışlardır. İncilerin ipliğe dizilmesiyle meydana getirilen güzel kıymetli gerdanlıklarla şairlerin kelimeleri yan yana getirmesi ve dizmesi arasında bir benzerlik kurarak şiirlerinin değerini anlatılmaktadır. Şairler kendi şiirlerinin dışında bazen sevgilinin sözlerini de inciye benzetirler. Leylâ Hanım beyitlerinde, “Ey cömertçe davrananların sultanı senin vasıflarını anlatmak için gönül kesesinde inci gibi sakladığım çok sözüm vardır” diyerek şiirlerini inciye benzetmektedir.

Ey şehen-şâh-ı kerem-pîşe senin evsâfına
Çok sözüm vardır güher-veş kîse-i dilde nihân (K-3, B-12)

Leylâ Hanım, yazmış olduğu kasidenin bu beytinde medh ettiği kişiye “Senin vasıflarını anlatmak için gönül kesesinde inci ve mücevher gibi sakladığım harcıyacak sözlerim çoktur” diyerek şiirlerinin ve sözlerinin birer inci tanesi olduğunu dile getirmektedir.

Sözlerim çok senin evsâfına masrûf idecek
Kîse-i dilde olup dürr ü güher-veş pinhân (K-5, B-24)

Aşağıdaki beyitte şair kalem tezgâhının düzgün olması sözüyle kendisinin güçlü bir hamisi olsa onun özelliklerini şiirleriyle değerli incilere dönüştüreceğini söylemektedir.

Ya’ni haddimce dür-i medhini nazm eyler idim
Dest-gâh-ı kalemim düzgün olaydı ammâ (K-1, B-10)

Gül:

Divan şairlerinin şiirlerinde bülbül ile birlikte en çok kullandıkları mazmunlardan birisi de güldür. Sevgili, sevgilinin yanağını şairler tarafından güle benzetilir. Leylâ Hanım bir beytinde “Kalemimin gül bahçesinde taze bir şiir meydana getirdim ki gazel tarzında gülen güle benzedi” kaleminde çıkmış şiiri güle benzetmektedir.

Bitürdüm gülsitân-ı hameden bir taze vü ter kim
Gazel tarzında gûyâ benzedi bir verd-i handâna (K-4, B-10)

Kitap:

Divan edebiyatı kuruluş aşamasında Fars edebiyatından oldukça etkilenmiştir. Kuruluş dönemindeki şairlerimiz İranlı şairlerden etkilenmiş, onların eserlerini örnek alarak eserler vermişlerdir. Hatta onların eserlerini tercüme ederek onları beğendiklerini ve takdir ettiklerini belirtmektedirler. Şairler şiirlerinin güzellik ölçüsü olarak Fars edebiyatının büyük şairlerinin vermiş oldukları eserlere gönderme yaparak onlardan daha güzel yazdıklarını dile getirmektedirler. Leylâ Hanım aşağıdaki beyitte, “şiirinin her bir beyiti beğenilen güzel bir kitap olsa bile, o cömertlerin sultanını (Hz. Muhammed) övmenin haddi olmadığını söylemektedir.

Medhini itmek ne haddimdir o şâh-ı ekremin
Şi’rimin her beyti olsa bir kitâb-ı müstetâb (K-2, B-20)

Divan şairleri şiirleri için belirli bazı özelliklerin olduğunu belirtmektedirler. Şiirde bulunması gereken bu özellikler için şairler; tab‘-ı şîrîn-kâr, âbdâr, şeker, bîkr, hûb îcâd, bârîk-i hayâl, sihr, dür, latîf, şehd, hasen, savt-ı tarab-engîz, hüsn-i elfâz, nazûk, sûz-nâk, tûtî, sühan-dân gibi bazı kelime ve ifadeleri kullanmaktadır. Gelenek içerisinde yetişmiş olan Leylâ Hanım da bu kavramların bazılarını kendi şiirleri için kullanmıştır. Şairin şiiri için kullandığı ifadeler arasında, sûz-ı şî’r, tâb u tüvân, hüner-perdâz, bahâr-ı tâb’, bîkr-i fikr-i sühan, şî’r-i pür-sûz, mısra’-ı rengîn, safâ gibi kavramlar yer alır. Bu ifadelerde ön plana çıkan özellikler şiirlerinin akıcı, sade, etkileyici, yeni ve renkli bir söyleyişe sahip olmasıdır.

Sûznâkdır:

Divan şairleri hep dert sahibi kişilerdir. Bu dertlerin en önemlisi ise şairlerin sevgiliden beklediği ilgiyi, iltifatı görememesidir. Aşk ateşiyle yanan şairlerin şiirlerine bu durum yansır ve şairlerin içini yakan aşk ateşi şiirlerinde ortaya çıkar. Leylâ Hanım da şiirlerini dinleyenlerin ve okuyanların bu ateşin yakıcılığından etkileneceğini söylemektedir. Leylâ Hanım, “Peygamberimizin meşhur şairi Hasan bin Sabit benim yakıcı şiirlerimi beğenip aferin derken, kimse çakıl taşı kadar kıymetimi bilmedi” diyerek şiirlerinin yakıcı olduğunu söylerken insanların şiirlerinin kıymetini anlamadığından yakınmaktadır.

Bilmedi kimse hazef-pâre kadar kıymetimi
Şî’r-i pür-sûzıma tehsîn ider iken Hassân (K-5, B-30)

Leylâ Hanım yine kasidesinden alınan aşağıdaki beyitte, “Hükümdarlığının gölgesinde hüner meclisi, kalemimden sızan gönül yakıcı şiirlerimle saflık ve güzellik buldu” övgüsünü yaptığı kişinin sayesinde kaleminden yakıcı şiirler döküldüğünü dile getirmektedir.

Sâye-i devr-i hümâyûnunda bezm- i ma’rifet
Sûz-ı şî’r ü reşha-i hamemle buldı âb u tâb (K-2, B-22)

Bîkr-i fikr, ter:

Divan edebiyatında şairin söyleyişteki güzelliği ve şiire getirdiği yeni söyleyiş şiirin değerini ve şairin ustalığı belirlemektedir. Leylâ Hanım, beyitlerinde şiirinin taze ve yeni olduğunu belirterek “(Ey sultanım) eğer cömertliğin Leylâ kuluna güç verirse, lütfunun gölgesi sayesinde şiirime tazelik ve güç gelir” memduhunun cömert davranması sayesinde şiirlerinde tazelik ve güç olduğunu dile getirmektedir.

Eylese ikdâr *Leylâ* kulunu cûdun eger
Sâye-i lutfunda gelse tâb’ıma tâb u tüvân (K-3, B-13)

Yine aşağıda kasideden alınmış beyitte Leylâ Hanım, “(Sevgilinin) övgüsünün izniyle elime kalem ve divit aldım. Şiirlerimdeki fikirlerin tazeliğiyle divan süs bulsun” şiirlerinde fikirlerin yeni olduğunu daha önce kimse tarafından bu fikirlerin dile getirilmediğini söylemektedir.

Medh-i destur ile aldım elime kıl k ü devât
Bikr-i fikr-i sühanımla bula zînet dîvân (K-5, B-23)

Tâze güftârımı agyâra virüp de *Leylâ*
Kendimi mashara-i nâs idemem sultânım (G-77, B-5)

Sultanım, Leylâ yeni söylenmemiş sözlerini yabancılara verip de kendini halkın maskarası yapamaz.

Tâze şarkı söyleyüp *Leylâ* kulun leyl ü nehâr
Surmayup vâsf-ı hümayûnunla eyler iftihar
Reşk ile yansun ‘adû oldukça lutfun âşikâr
Bendegânınla hemân zevk eyle şâhım dâ’imâ (Şrk-2, Bnd-5)

La’l:

Kırmızı ve değerli bir süs taşı olan la’l, yakuta benzer ve bu yönüyle Divan edebiyatında oldukça sık kullanılan bir mazmundur. Divan şairleri en çok sevgilinin dudağı ve aşığın gözyaşları için la’l taşını benzetme ögesi olarak kullanmışlardır. Şairler, değerli bir taş oluşundan dolayı şiirlerini de la’e benzetmişlerdir. “Sultanım senin iltifat güneşinin bereketi sayesinde, şair yaratılışımız la’l madeni gibi güzel, parlak sözler söyleyebildi” diyen Leylâ Hanım şiirlerini la’l taşına benzetmektedir.

Feyz-i mihr-i iltifâtındır ki şâhım tab’ımız
İtdi rengin nûktelerle ma’den-i la’l-i müzâb (K-2, B-21)

Rengîn, Safâ bahş:

Divan edebiyatında şairlerin şiirlerinde bulunması gereken önemli vasıflardan birisi de şiirin coşturucu, güzel, hoş ve eğlendirici olmasıdır. Şairlerin şiirlerine yükledikleri vazifelerden biri de, şiirin dinleyenleri etkilemesi onların üzerindeki sıkıntıları, üzüntüleri alması, gönüllerini hoş etmesi ve eğlendirmesidir. Leylâ Hanım da geleneğe uyarak aşağıdaki beyitte şiirinin cana ve gönle neşe verdiğini söylemektedir.

Leylâ safâdır cân u dile bu naziremiz
Olmazsa gam mı zahm-ı dile çâre bir dahi (G-112, B-8)

Yine aşağıdaki beyitlerde şair, dertler yüzünden gönüllere neşe veren şiirlerinin kendisine yabancı olduğunu, şiirlerinin neşeye kanıt olduğunu ve şiirlerini duyanların neşeleneceğini söyleyen Leylâ Hanım şiirlerinin okuyanları neşelendirdiğini dile getirmektedir.

Bu bâg-ı âlemin hâr u hasından ebkem olmuşdum
Bahâr-ı tâb’ım olmuşken bana bu gamla bigâne (K-4, B-18)

Medh-i sultân-ı cihânda eyledim tenşît-i nâs
Bu kasidem gûş iden şâ’irler olsun neş’e-yâb (K-2, B-26)

Aşağıya alınan muhammesin son bendinde Leylâ Hanım, sevgili sormasa da söylediği güzel mısraların gönlündeki sevginin büyüklüğüyle ortaya çıktığını dile getirmektedir,

Derd-i dil itdi beni bu rûtbe zâr u bî-mecâl

Eylemem *Leylâ* anınçün kimseye hiç infî'âl
Gönlümün kesb-i yedidir yâr itmezse su'âl
Ben dahi bu mısra'-ı rengini itdim hasb-i hâl
Dâd elinden gönlümün feryâd elinden gönlümün (Mhms.-2, Bnd-7)

Leylâ Hanım'ın Şair Hakkındaki Görüşleri:

Divan edebiyatında eser kaleme alan şairlerin büyük bir çoğunluğu için şairlik Allah tarafından bahşedilmiş bir yetenektir. Bu anlayışa katılan Leylâ Hanım da, şairliğin tanrı vergisi bir yetenek olduğunu söyleyen Leylâ Hanım, iyi bir şair olabilmek için sadece yeteneğin yetmeyeceğini bunun yanında bir üstattan ders almak gerektiğini de dile getirmektedir. Çünkü Allah vergisi şairlik yeteneğine sahip olan ve bir üstattan ders alıp kendini geliştirmek için çaba gösteren şairler, büyük şair olabilirler. Şiirindeki acıcılık, anlam açıklığı ve şairin yaratılışındaki kabiliyet şairlik gücünü ortaya çıkarır. Leylâ Hanım'ın fitratındaki şairlik kabiliyeti için tab' sözcüğünü kullandığı görülmektedir. Ayrıca şair, aşağıdaki beyitte Mevlana'dan almış olduğu feyz ile şiirlerinin şairlik yeteneğinin aynası olduğunu dile getirmektedir.

Hazret-i Pîr itmedi *Leylâ'yı* da mahrûm-ı feyz
Tab'ımı mir'ât idüp eş'âr kendin gösterir (G-30, B-6)

Şairlerde bulunması gereken başka bir husus ise, âşık olup dertli bir gönle sahip olmalarıdır. Bu durum şairlik yeteneğiyle birleşince güzel şiirler ortaya çıkar. Leylâ Hanım, aşağıdaki beyitlerde gönlünde gizli olan dertlerinin şair yaratılışıyla gün yüzüne çıktığını ve bu yüzden dillere düştüğünü söylerken diğer taraftan perişan durumunu anlatsa sevgilinin kedisine inanmayacağını çünkü şairlerin sözlerinin yalan olduğunu dile getirmektedir.

Beni teşhir iden 'âlemde tâb'-ı şâ'irî ancak
Ne yüzden sandılar bu dâg-ı pinhânım 'ayân oldı (G-109, B-5)

Ahvâl-i perişânımı söylersem o şahâ
Dir ki şu'arâ sözleri billâh yalandır (Trkb-6, Bnd-6/32)

Divan şiiri geleneğinde şairlerde bulunması gereken özellikler arasında güzel sevmek, âşık olmak, aşk ateşiyle yanmak ve bu aşk ateşini hafifletmesi için şarap içmek de bulunmaktadır. Leylâ Hanım yazmış olduğu şiirlerde bu duruma değinmiştir. Aşağıdaki beyitlerin ilkinde zahide seslenerek ondan şarap içmeye ve güzel sevmeye yasak koymamasını çünkü şairin işinin bu olduğunu dile getirmektedir. İkinci beyitte ise aşk ateşiyle yandığını ve şiir söyle istediğinin bu ateş nedeniyle ortaya çıktığını ve bu ateşle söylenen şiirlerin divanını süslediğini söylemektedir.

Mey ü mahbuba yasag eyleme sûfî zîrâ
Şâ'ire lazım olan gördüğü şûhı sevmek (G-65, B-3)

Sûz-ı 'aşkı viridi zînet defter ü dîvânıma
Derd ü gamdan mâ'il-i eş'âr kim gönlümdür ol (G-69, B-8)

Yine başka bir beytinde Leylâ Hanım, şiir söyleme sebebinin kalbindeki aşk olduğunu dile getirmektedir.

Leylâ'yı böyle söyleden 'aşkın durur şehâ
Fikrinle mâ'il eyledi eş'ara gönlümü (G-118, B-5)

Divan edebiyatı geleneği içerisinde şairlerin güzel şiir söylemeleri için gereken başka bir husus da, refah içinde bir yaşam sürmeleridir. Bu nedenle şairler kendilerine bir hamî aramışlar ve şairler hamîlerinin devlet hiyerarşisi içindeki yerine göre şöhret kazanmışlardır. Osmanlı Devleti’nde en iyi mimar, sarayın mimar başısı; en iyi kuyumcu, sarayın kuyumcusu ve en gözde şair, padişahın ilgi ve ihsan gören sultanı’ş-şu’ara unvanı verilen şairdi (İnalçık, 2019: 8). Bu durumun farkında olan Leylâ Hanım da diğer şairler gibi birçok devlet büyüğüne şiir sunmuş ve onların himayesini istemiştir. Aşağıdaki beyitlerin ilkinde şairlere iyilik yapmanın gelenek olduğunu ancak şairlerinde büyüklere sığınmasının sünnet olduğunu söyleyip ikinci beyitte de hamisinin kendisini kapısından çevirmemesini çünkü şairliğini ancak onun övgüsü ile gösterdiğini söylemektedir.

‘Înâyet ‘âdet ise şâ’ire sûy-ı ekâbirden
Selâtin-i ‘izâma ittihaz itmek de sünnettir (K-6, B-17)

Redd eyleme bâbından o bî-çâreyi zîra
Leylâ seni vasf itmede şâ’irdir efendim (G-73, B-5)

Şairlik kabiliyetine sahip olan şairler şiir sahasında yıldız gibi parlarken, diğer yandan mütevacı olurlar. Kendini usta şairler sınıfında gören Leylâ Hanım, kendisinin de dile getiremeyeceği sözler olduğunu söyleyerek bunu yazmış olduğu kasidenin bir beytinde dile getirmiştir. Kasideyi sunduğu kişiyi överken onun özelliklerini anlatmaya kendisinin ve diğer şairlerin kudretinin olmadığını söylemektedir.

Sen o hâkân-ı hüner-ver şeh-i ‘âlemsin kim
Kanda ben ‘âciz-i vasfın bülegâ-yı şu’arâ (K-1, B-8)

Yine yazmış olduğu kaside ve terci bendin birer beytinde, övdüğü kişinin (sultanın) özelliklerini anlatmanın haddi olmadığını, ancak temiz kalple ona dua etmesi gerektiğini; üzgün gönlünü bir parça neşelendirdiğini, ancak kaleminin bunu kıyamete kadar anlatamayacağını dile getiren Leylâ Hanım, şairlik yeteneğinin farkında olmasına rağmen alçak gönüllülük göstermiştir.

Değil ey hame vasf-ı zâtını bir vech ile haddin
Du’â eyle hulûs-ı kalb ile sultân-ı zî- şâna (K-4, B-21)

Dil-i mahzûnımı bir mertebe itdi mesrûr
Haşre dek hâmem anı eyleyemez vasf u beyân (Trc-1, B-5)

O zâtın medhini haddiñ midir ey kilik-i bî-implâ
Du’â eyle aña her maksadında Hızır ola hem-râh (Trh-14, B-5)

Yine aşağıdaki beyitlerde Leylâ Hanım, şiirlerinde kusurların bulunabileceğini, hamisine olan bağlılığını dile getirmenin hüner göstermek veya şairlik olmadığını söyleyerek tevazu göstermektedir.

Var ise ma’zûr ola şîrimde bir iki sakat
Sîne-i mecrûhumun âsârıdır *Leylâ* benim (G-79, B-7)

Değil evsâfını haddim murâd ‘ârz-ı ‘ubûdiyyet
Anı ‘ârz-ı hüner zann itme yâhud şâ’iriyettir (K-6, B-14)

Şair ile İlgili Yaptığı Benzetmeler:

Şair-Peygamber:

Divan şiirinde şairler bazen kendileri için peygamberleri teşbih unsuru olarak kullanmıştır. Bu peygamberlerin başında Hz. İsa gelmektedir. Hz.İsa ölüleri diriltmesi, hastaları iyileştirmesi ve körlerin gözünü açması gibi mucizeleriyle Kur’ân’da adı geçen peygamberdir. Şair yazdığı şiirlerle bir yandan kelimeleri diğer yandan da ölü gönülleri diriltip onlara canlılık verdiği düşüncesiyle kendisini Hz. İsa’ya benzetmektedir. Şair, bu düşünceyle meydana getirdiği şiirinin ne kadar etkileyici olduğunu söylemeye çalışmaktadır. (Öztoprak, 2006: 106). Divan şiirinde şairler, Firâvun’un sihirbazlarını aciz bırakması, elini koynuna sokup çıkarınca nur olması, Allah ile konuşması, Hızır ile yolculuk yapması, gibi özelliklerini kullanarak kendilerini Hz. Musa’ya benzetmişlerdir. Leylâ Hanım, aşağıdaki beyitte “Ben İsa peygamber gibi mucize nefesli bir şairim ki, övmeye izin verildiği zaman şiirlerim ölüye can verir” diyerek kendisini Hz. İsa’ya benzetmektedir.

Benem ol şâ’ir-i mu’ciz-nefes ü ‘İsî-dem
Medh-i destûr ile virmekte sözüm mürdeye cân (K-5, B-31)

Bülbül:

Divan edebiyatında en çok kullanılan benzetme unsurlarının başında kuşlar gelmektedir. Şair kendisini hümâyâ, bülbüle, papağana benzeterek onların özelliklerini şiirlerinde yansıtmaktadır. Leylâ Hanım aşağıya alınan gazelde ve tahmisin son bendinde kendisini bülbüle, bülbülün feryadını da şiirlerine teşbih etmiştir.

Tâ seher gûş eyle *Leylâ* bülbülün feryâdını
Nâlemi ta’rifdir feryâd-ı bülbül den garaz (G-50, B-5)

Beni hicrânın ile eyledin ‘ömrüm ber-bâd
Görse hayretde kalur hâlimi Kays u Ferhâd
Yine *Leylâ* dahi bülbül gibi eyler feryâd
Gice tâ subha kadar ağladı bî-çâre Nihâd
Bir haber var mı o meh-rûdan ‘aceb söyle sabâ (Th.-9, Bnd-6)

Yine aşağıya alınan şarkı örneğinde şair, kendisini bülbüle bülbülün nağmelerini de şiirlerine teşbih etmektedir.

Teşrif-i kudûmiyle açıldı gül-i hoş-bû
Bülbül gibi itdi kulı *Leylâ*’yı sühân-gû
Şimdi bana gül-zâr-ı cinân olmada her sû
Dergâhına sürdürüm yüzümü şâh-ı cihânın (Şrk-3, Bnd-4)

Leylâ Hanım, dayısı İzzet Molla’nın vefatı için yazmış olduğu terci bendde de İzzet Molla’nın Kutsal sözleriyle ölü gönülleri diriltten yokluk bahçesinin (âleminin) tatlı dilli bülbülü olduğunu söylemektedir.

Nutk-ı şerifi zinde idüp mürde dilleri
Bâg-ı fenâda bülbül ü şîrîn zebân idi (Trkb-4, Bnd-3/14)

Leylâ Hanım, yazmış olduğu terci bendin bir beytinde, kaleminden çıkan şiirlerin güzel sesli bir bülbül olduğunu ve bunların dünya bahçesini süslendiğini söylemektedir.

Gülinin bülbül-i hoş-nagmesi hâmem gûyâ
Midhatın bir çemenistân-ı cihân-pîrâdır (Trcb-1, Bnd-5/45)

Edâ:

Sözlük anlamı, “tarz, ifade, üslûp, şîve” (Devellioğlu, 2005: 202) olan edâyı; Harun Tolasa, 16.yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi I adlı çalışmasında “... şairin anlatıma verdiği kendine özgü hareket şekli, hatta üslubu da diyebiliriz” (1983: 374) şeklinde dile getirmektedir. Gelenek içerisinde yetişen şairlerin çoğunun birden fazla dil bildiği, bununla birlikte geleneğe ait kuralları da bildikleri bilinmektedir. Fakat şair bir edâya (üsluba) sahip olmadığı müddetçe bunların hiçbir önemi yoktur. Bu nedenle bir edâya (üsluba) sahip olmayan şair ne kendini ne de sanatı hakkındaki düşüncelerini ifade edebilir. (Yakar, 2010: 32) . Leylâ Hanım kasidesinden alınan aşağıdaki beyitte açık gönüllü ve güzel üsluplu şairin kendisi olduğunu ve bulduğu yeni mazmunların bütün dünya tarafından beğenilip aferin denmesi gerektiğini söylemektedir.

Benem ol şâ’ir-i rûşen-dil ü pâkîze-edâ
Bıkr-i mazmûnıma itmez mi cihân istihsân (K-5, B-32)

Yine aşağıdaki beyitte Leylâ Hanım, övdüğü kişinin övgüsü için sözün yeterli olduğunu onun övgüsünün başka türlü bir üslupla anlatamayacağını bu yüzden dua edip şiiri birmesi gerektiğini dile getirmektedir.

Söz tamâm oldı yeter kâbil degil vasfın edâ
Kıl du’â-yı devletin Leylâ hulûs-ı bâl ile (Trh-24, B-7)

Beyân:

Sözlük anlamı; “anlatma, açık söyleme, bildirme” (Devellioğlu, 2005: 94) olan beyân, belâgat ve me’âni ile ilgili olup şairlerin kaleme aldıkları sözün/yazının anlaşılır, düzgün, sanatlı olması ile düşüncelerin doğru, güzel, yerinde ifade edilmesini konu edinen sanattır. Divan şairleri dile getirmek istediklerini, özen göstererek, kelime seçimine dikkat ederek, düzgün, akıcı, etkileyici ve anlaşılır bir biçimde söyleme gayreti içinde olmuşlardır. Divan şiirinde kullanılan mazmun ve edebî sanatların fazlalığı göz önünde bulundurulursa bunu gerçekleştirebilmenin gayet zor olduğu anlaşılacaktır. Leylâ Hanım, dayısı İzzet Molla için yazmış olduğu terkib-i bende onun “ taklit edilemeyecek bir üslûp ve ifâde tarzına erişen ” şair olduğunu dile getirmektedir.

Merd-i zarîf ü şâ’ir-i mu’ciz beyân idi
Billâhi nâ-dîde-i devr-i zamân idi (Trkb-4, Bnd-3/13)

Şairler az sözle çok şey anlatmak isterler. Leylâ Hanım, şehzadelerin sünneti için söylemiş olduğu tarih beytinde bu kurala uyararak sade bir dil ve bir beyitle şehzadelerin sünnet düğününü anlattığını ve bu olayın bu beyitle hatırlanacağını söylemektedir.

Sâde hurûf ile hemân târîh kıl Leylâ ‘ayân
Yâd it dü-mısrâ’la beyân nahl-i riyâz-ı şevketi (Trh-5, B-10)

Beğendiği ve Eleştirdiği Şairler:

Divan edebiyatı geleneği içerisinde şairler beğendiği ve takdir ettiği şairlerin şiirlerine nazireler yazmışlardır. Nazire geleneğinin özellikle 19. yüzyılda, oldukça fazla rağbet gördüğü bilinmektedir. Bu yüzyıl şairleri daha önceki asırlarda yaşamış usta şairlerin yolundan gitmiş ve onların şiirlerine çok sayıda nazire yazmışlardır (Yıldırım, 2016: 1117). Döneminin önemli isimlerinden biri olan Leylâ Hanım’ın divanında Mevlânâ’ya yazdığı övgü dolu şiirler hemen göze

çarpmaktadır. Leylâ Hanım Mevlânâ’nın dışında şiirlerinde hocası ve akrabası olan Keçecizâde İzzet Molla ve Fıtnat Hanım başta olmak üzere, birçok şairin adını anmış ve şiirlerine nazireler yazmıştır.

Leylâ Hanım’ın şiir ve şairde bulunması gereken özellikler, kendi şairliği hakkındaki düşünceleri yukarıdaki beyitlerde açıklanmıştır. Leylâ Hanım’ın beğendiği şairler hakkındaki düşüncelerini yazmış olduğu kasidelerin methiye bölümlerinde ve kıt’alarda açık bir şekilde dile getirdiği görülmektedir.

Leylâ Hanım’ın şiirlerinde en çok adı geçen şairlerin başında Fıtnat Hanım gelmektedir. Şair, bazen Fıtnat Hanım’ı üstat kabul edip onun gibi şiirler yazamayacağını dile getirirken, bazı şiirlerinde ise onunla boy ölçüşüp onun şiirlerinden daha güzel şiirler meydana getirdiğini söylemektedir.

Nice ben olmayam ol dergehin memnun-ı ihsânı
Bütün Fıtnat’daki feyzi bana bahş itdi Mevlânâ (G-2, B-7)

Kandadır Fıtnat gelüp olsun benimle imtihân
İşte meydân-ı sühân işte kalem işte kitâb (K-2, B-18)

Lâk lutfunla tûvân gelse dil-i nâ-şâda
Fıtnat’ın eylerim âsârını bî-nâm u nişân (K-5, B-28)

Fıtnat-ı merhûmeyi tanzire yokdur kudretim
Hâme taksîrin bilüp nâ-çâr kendin gösterür (G-30, B-7)

Leylâ Hanım’ın beğenip takdir ettiği şairler arasında Nesiba Hanım da yerini almaktadır. Şair bazen Nesiba Hanım’dan şiirlerini tanzir etmesini isterken bazen de onun şiirlerine kendisi nazire yazmıştır.

Âsâr-ı Nesibâ’yı *Leylâ’ya* idüp tahrîr
İtdim anı ben tanzir bir dâne benim şimdi (G-113, B-6)

Ey dil ma’ârif ehli Nesibâ-yı şâ’iri
Görse bakar mı sendeki eş’âra bir dahi (G-112, B-7)

Bunu eyler ise tahmis Nesibâ Hanım
Feyz alup bu gazelim elden ele gezse mahal (G-71, B-6)

Yokdur eş’âra benim zerrece isti’dâdım
Söyleyen ben değilim Hazret-i Monlâ’nındır (G-34, B-6)

Leylâ Hanım’ın beğenip takdir ettiği şairler arasında Nuri adında Mevlevî bir şairde bulunmaktadır. Şair, onun şiirlerini tanzir etmenin kişiye itibar kazandıracağını, şiirlerinin gönüllere neşe vereceğini ve kendisinin onun takipçisi olduğunu dile getirmektedir.

Hezârân âferîn eş’ârına Nûrî-i merhûmun
İdermiş mürdeler ihyâ hisâbı görmeden bildim (G-81, B-7)

Nûrî-i merhûmı tanzire cesâret eyleyen
Meclis-i ırfânda âzârdan olmaz halâs (G-49, B-6)

Nûri-i merhûmun oldum ben de *Leylâ* pey-revi
Öyle zâtın şîrini iz’ân idenler bizleriz (G-44, B-7)

Bende *Leylâ* Nûri-i merhûma pey-revlik idüp
Şübhesiz bu feyzi kıldım dergeh-i Monlâ’dan ahz (G-24, B-5)

Leylâ Hanım hem hocası hem de dayısı olan Keçeci-zade İzzet Molla’ya ayrı bir saygı ve hürmet göstermiştir. Birçok şiirlerinde adını andığı İzzet Molla’nın ölümü için bir mersiye kaleme almıştır. Leylâ Hanım, üstadı ve hocası olan Keçeci-zade İzzet Molla’nın şiirlerine ben zer şiirler yazmanın haddine olmadığını, eğer o kendisinin şiirlerini tanzir ederse bununla şairler meclisinde şeref kazanacağını dile getirmektedir. Ayrıca Keçeci-zade İzzet Molla’nın şiirlerini okuyanların İran’ın ünlü şairleri Sâ’ib, Tûsî ve Şevket’in şiirlerini bir daha ele almayacaklarını söyleyen Leylâ Hanım, hocası İzzet Molla’nın bu şairlerden daha büyük bir şair olduğunu dile getirmektedir.

Hazret-i ‘İzzet’i tanzîr’e ne haddin *Leylâ*
Nazar eyler ise revnâk virir eş’âra sabâh (G-20, B-6)

Hazret-i ‘İzzet’e pey-revlik edince hâmem
Başladı ‘acz ile bülbül gibi feryâda bu şeb (G-10, B-6)

Bezm-i ‘îrfâna sezâ-vâr olur elbet bî-şek
İtse tahmisine ragbet Keçeci-zâde bu şeb (G-10, B-7)

Âsâr-ı feyz-bahşına bakdıkça şâ’irân
Almazdı yâda Sâ’ib ü Tûsî ve Şevket’i (Trkb-4, B-9)

Leylâ Hanım’ın şiirlerinde hem şiirlerini tanzir ettiği hem de şiirlerini tanzir etmesini isteyerek adını andığı bir başka şair ise Hasbî’dir.

Hazret-i Hasbî’yi tanzir eyledi *Leylâ* yine
Beynimizde bundan özge iftihâr olmaz bana (G-6, B-6)

Leylâ’yz iderdi bir iki beyt ile ihyâ
Hasbî-i hüner-perver iderse bunu tanzir (G-33, B-7)

Leylâ Hanım’ın şiirlerinde üstat olarak ve onun şiirlerini tanzir etmenin haddi olmadığını söyleyerek Enderunlu Vasıf’ın adını anmaktadır.

Leylâ olup ehl-i hünerin ‘afına magrûr
Vâsif Beg’i tanzire cesâret budur işte (G-100, B-8)

‘Aceb haddin midir *Leylâ* cenâb-ı Vasıf’ı tanzir
Ana var ise benzer işini ‘âlemde sağlarmış (G-47, B-7)

Keyf-i bilür almazsa bu mazmûnımı Vâsıf
Eş’ârıma revnâk viren ‘izzet budur işte (G-100, B-9)

Leylâ Hanım’ın şiirlerinde adını andığı diğer şairler ise Şeyh Galib, Şem’î, Vahid ve Ra’ifdir. Bu şairler Leylâ Hanım’ın şairliklerini beğendiği ve üstat olarak gördükleri şairlerdir.

Yoksa *Leylâ* Gâlib’i tanzire şimdi kudretin

Hame bir gün bülbül-i gûyâ olur ‘âlem bu yâ (G-3, B-6)

Biz dahi Şem’i-i merhûma idüp pey-revlik
Yanarız her gece *Leylâ* gibidir şöhetimiz (G-42, B-5)

Bu mısra’ı Vahîd’in nola mengûş olsa *Leylâ*’ya
Cefâdan gayri nesne görmedim ben bî- vefâlardan (G-90, B-5)

Cenâb-ı Mîr Râ’îf’den budur me’ mûlûmüz *Leylâ*
Bunu tanzire himmet eyler ise özge devletdir (G-28, B-8)

Sonuç

Necâtî, Bâkî, Fuzûlî, Nâbî, Nef’î, Nedim, Şeyh Galîp gibi divan edebiyatının büyük şairleri divan şiirinin geleneksel yapısını zorlayarak kendilerine has bir üslup meydana getirmişlerdir. 6 asır varlığını sürdüren bu gelenek içerisinde bu şairlerin dışında eser veren binlerce şair vardır. Yaşamış oldukları dönemde büyük şairler arasında yer almayan bu şairler, geleneğin kendilerine sunduğu imkân dâhilinde eserler meydana getirmişlerdir. Şairlerin geleneğin kendilerine çizdiği sınırlar içerisinde eserler vermeleri bu şairlerin kendilerine özgü bir sanat anlayışları olup olmadığı konusunda bir tartışma alanı meydana getirmiştir. Fakat bu şairlerin kaleme aldıkları eserler üzerinde araştırma yapıldığı zaman şiir ve şair hakkındaki fikirlerini dile getirdikleri net bir şekilde görülmektedir. Bu nedenle divan şairlerinin şiir ve şairde olması gereken vasıflar konusunda bir fikirlerinin olmadığını dile getirmek büyük bir yanılğı içerisinde olmaktadır.

Leylâ Hanım’ın şiir ve şair hakkındaki görüşleri ortaya çıkarılırken, onun gerek gönderme yaparak gerekse nazireler yazarak ismini andığı şairlerin söylemiyle kendi söyleminin benzerliği saptanmıştır. Leylâ Hanım ve diğer kadın şairler gelenek içerisinde kendi üslubunu yaratamadıkları konusunda eleştirilere maruz kalmışlardır. Ancak Leylâ Hanım ve diğer kadın şairler şiiri toplumda bir kadın olarak var olma ve sesini duyurma aracı olarak düşünmüşlerdir. Leylâ Hanım’a göre, toplumda kadınların her işi yapabileceğini kanıtlamanın ve kadın olarak kabul görmeyen yollarından biri de şair olmaktadır.

Yapılan bu çalışmada Leylâ Hanım’a göre şiir ve şairde bulunması gereken temel özellikler hakkındaki düşüncelerini ortaya çıkarmaya çalıştık. Geleneğin kendisine belirlediği sınırın dışına çıkmadan ve geleneğin kendisine sunduğu imkânlar çerçevesinde şiirler kaleme alan Leylâ Hanım’ın, eserlerinde şiir ve şairde bulunması gereken özellikleri açık bir şekilde dile getirmeye çalıştığı görülmektedir.

Kaynakça

- ARSLAN, Mehmet (2003). *Leylâ Hanım Divanı*, İstanbul: Kitabevi.
- COŞKUN, Menderes (2011). “Klasik Türk Şairinin Poetikası Üzerine”, *Bilig*, 56: 57-80.
- ÇULHAOĞLU, F. Gülşen (2009). “Osmanlı Şiirinde Kadın Şairin Poetikası: Leylâ Hanım”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2005). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- GÜZEL, Şehmuz (1996). *Kadın, Aşk ve İktidar*, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- İNALCIK, Halil (2019). *Şair ve Patron: Patrimonyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme*, Ankara: Doğubatu Yayınları.

KAYA, B. Ali (2012). Necati Bey’in Şiir Anlayışı, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 27: 143-218.

ORTAYLI, İlber (1987). *İmparatorluğun En uzun Yüzyılı*, İstanbul: Hil Yayın.

ÖZTOPRAK, Nihat (2005). Rûhî’nin Şiir Anlayışı, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 7, (12: 101-136).

ÖZTOPRAK, Nihat (2006). “Rûhî’nin Şair Anlayışı”, *Osmanlı Araştırmaları XXVIII, Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu’na Armagan*, 4: 93-122.

URAZ, Murat (1940). *Kadın Şairler ve Muharrirlerimiz*, İstanbul: Tefeyyüz Kitabevi.

UZGÖR, Tahir (1990). *Türkçe Dîvân Dîbâçeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÜNVER, İsmail (2003). “Leylâ Hanım”, *DİA*, Cilt 27, s.107, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

TOLASA, Harun (1983). *Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi Tezkiirelerine Göre 16.y.y’da Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi I*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları,

YAKAR, H. İbrahim (2010). *Edirneli Şevkî Dîvânı*, Konya: Palet Yayınları.

YILDIRIM, Hafsanur (2016). “Nazire Geleneğine 19. Yüzyıldan Bir Örnek: Râ’if Bey ve Leylâ Hanım’ın Birbirlerine Nazireleri”, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(4): 1111-1136.